

DE ZONDAG *Interview*

Van jongs af richt schrijfster Els de Groen zich op een jong publiek. Meer en meer georiënteerd op de Balkan, worden haar onderwerpen grimmiger. De confrontatie met misbruik van Roma in Bulgarije en de rol die de voormalige geheime dienst daarbij speelt, inspireerde De Groen tot een rol als journalist. 'Ik heb te veel gehoord en gezien om nog voor heel jonge, onbevengende kinderen te kunnen schrijven'

Met de pen ten strijde voor een Europees stiefkind

ONRECHT

Tekst Peter Zandee

Ze weet alles van euforie en de kater die daar vaak op volgt. Zelf stapt Els de Groen na het aanbreeken van Gorbatsjovs *glasnost* de ambassade van de Sovjet-Unie in Den Haag binnen, met het idee als Nederlandse kinderboekenschrijfster samenwerking te zoeken met een Sovjet-collega. Dat kan. Maar De Groen heeft zo haar voorkeuren. Het wordt zodoende een project met Eduard Uspenski, als schepper van de karakters Tsjeboerasjka en z'n vriendje krokodil Gena voor de Russische kinderen zoiets als wat voor Nederlandse leeftijdgenootjes Annie M.G. Schmidt met Jip en Janneke is.

Van *Het jaar van het goede kind*

Els de Groen (56), schrijfster en lid Europees Parlement

Sinds 1975 schreef Els de Groen tientallen boeken voor kinderen en jongeren, voordat ze zich in 1999 tot een volwassen publiek richtte. Met het aantreden van Michail Gorbatsjov vatte De Groen het plan op voor een project samen met een Russische schrijver. Dat leidde tot het boek *Het jaar van het goede kind* dat ze samen met Eduard Uspenski schreef. Ze kreeg er de Arkadi Gajdar-prijs voor, en het boek werd verfilmd. Na dit Russische avontuur verlegde De Groen haar terrein naar de Balkan, waar over sindsdien de meeste van haar boeken gaan.

vakbonden. En met de gratis gezondheidszorg en gratis onderwijs was het ineens afgelopen. De meest kwetsbare groepen in de samenleving betalen daar zodoende het gelag.'

Geld dat de Europese Unie in het arme Oosten steekt, helpt niet per definitie de groepen waarvoor het is bestemd, constateert ze. Dat heeft alles te maken met oude machtsstructuren die in het post-communistische tijdperk op de achtergrond zijn blijven doorfunctioneren. Of het nu de vroegere Bulgaarse veiligheidsdienst Sigomnost of de Roemeense Securitate is, achter de schermen trekken nog steeds foute types aan allerlei touwtjes. 'We creëren zo zo'n trieste situatie in Oost-Europa', verzucht de politica.

'Uiteindelijk snijden we onszelf in de vingers. Wat nu gebeurt, is zon-

boekje over Roma dat Els de Groen als europarlementariër in eigen beheer heeft gepubliceerd. Maar feiten en Europese doelstellingen over Roma rekenen niet af met 'foute' projecten, waarvan De Groen boekhoudkundige bewijsstukken uit mappen tovert. 'Kijk, bijvoorbeeld dit project voor Roma. 'Wij leren bouwen', heet het. Het is het project met de zwaarste *overhead* die ik ooit heb gezien. De begeleidende organisaties slokten al het geld op. Care Bulgaria, Glavbolgarstroi, Bulgarian Construction Chamber, Vocational Training Centre Znanie. Tweehonderdduizend euro werd erin gestoken, maar de Roma-bouwers moesten tekenen in plaats van bouwen, want geld voor bouwmaterialen was er niet meer.'

Het ene rekenen is het andere niet, weet ook De Groen inmid-

(1989) verschijnen meer dan een miljoen exemplaren en het boek wordt verfilmd. Maar als Els de Groen het nu ter hand neemt, vindt ze de schrijfstijlen van Us-penski en haarzelf hinderlijk verschillend. Van een band tussen de twee schrijvers is ook al jaren geen sprake meer.

Rijk is De Groen evenmin geworden van het bilaterale jeugdliteratuurproject: de oplage komt vooral op het conto van de Russische versie, en de roebels die ze er voor ontvangt vallen in de Sovjet-Unie niet op te maken, mogen evenwel ook het land niet uit. Het meege-smokkelde, niet omwisselbare geld kán uiteindelijk worden gewisseld, maar is zegge en schrijve goed voor de aanschaf van een cd-speler.

Het jaar van het goede kind wordt ook het jaar van de val van de Muur. Niets blijft wat het was in Europa. In *Jeans voor een matrjosjka* (1992) beschrijft De Groen hoe het leven in Rusland op zijn kop staat als de partijcentrale zijn greep op het land verliest. Maar centraler, in Zuidoost-Europa, is het minder Oost en West wat de klok slaat. En ook minder euforisch. Els de Groen ontdekt de Balkan. De smeltkroes van volken fascineert haar meteen. Maar de legering blijkt broos. Het kruispunt van religies werkt als breekpunt. Joegoslavië, letterlijk Zuid-Slavië, scheurt uiteen in Slovenië, Kroatië, Bosnië en Servië en Montenegro. Het gaat gepaard met een oorlog die bol staat van etnisch geweld. Nationalisme, waarbij de liefde voor het eigene nog overtroffen wordt door de haat jegens de ander. Geen *De kinderen van de overkant* (1979, over de strijd in Noord-Ierland) maar *Tuig* (1995),

Sinds 2004 is de schrijfster politiek actief als lid van het Europees Parlement voor Europa Transparant. Als strijder tegen misbruik van macht en middelen heeft De Groen zich ook in Brussel en Straatsburg ontpopt tot Balkan-specialist. Overigens heeft dit wel tot een breuk geleid met Europa Transparant-lijsttrekker Paul van Buitenen, die zich wilde beperken tot financieel wanbeleid bij de EU. Els de Groen (23 december 1949 in Den Haag geboren als Elly Kouwenhoven) woont tegenwoordig in Bennekom.

een boek over het vluchtelingenmeisje Aida. Het zal later nog eens uitkomen, nu met als titel *Mijn buren, mijn vijanden*. Els de Groen duikt in Albanië (*De bruidskogel*, 1999) 'doet' Macedonië (*Thuisvlucht*, 2001). Ze ontvouwt voor een Nederlands publiek wat onbegrijpelijk lijkt. Maar alles wordt steeds grimmiger. 'Ik heb te veel gehoord en gezien om nog voor heel jonge, onbevungen kinderen te kunnen schrijven', biecht ze op. Boeken voor de oudere jeugd worden afgewisseld door romans voor volwassenen. Romans, dat wel. Maar ook daar knaagt het. De schrijfster Els de Groen wordt politica. 'Waarom wordt een schrijver een politica?', vraagt het Europarlementslid zichzelf af op haar website. Het antwoord is zoiets als de vraag: hoe wordt je journalist? Want dat wilde de jonge Els ooit worden, en wordt de ex-lerares Frans alsnog als ze als schrijfster al materiaal verzamelt op de Balkan tegen misstanden aanloopt rond Roma-projecten. Geld dat in het kader van het project Maatschappij in Transformatie (Matra) door het ministerie van Buitenlandse Zaken via Novib wordt besteed via de NGO Cega, verdampt aan allerlei *overhead* zonder dat het echt zoden aan de dijk zet voor de zigeuners waarvoor het is bedoeld. De Groen krijgt een scha-

duwboekhouding in handen en publiceert erover in *HN-Magazine*. Matra is niet blij, Novib gaat op onderzoek uit, maar Cega stelt snel gerust. Klokkenluider Els de Groen heeft in eerste instantie het nakijken, maar gaat door. Niet in de laatste plaats, omdat de Roma het verdienen. Voor hen maakt ze zich sinds ruim twee jaar sterk in het Europees Parlement. Niet zozeer op het pluiche, alswel als luis in de pels van de rijke EU. Via haar strijd tegen 'strijkstokken' waaraan te veel geld blijft hangen, is ze bij Europa Transparant terecht gekomen, de partij van klokkenluider Paul van Buitenen. Inmiddels is het tot een breuk gekomen tussen de twee Transparanten. Waar Van Buitenen zich op de EU als apparaat richt waarbinnen transparantie moet worden geschapen, strijdt De Groen ook voor transparantie binnen de Unie als te verenigen continent.

'Je hebt een tweeledig Europa gekregen. Een westers, rijk Europa met een soort stiefkind in het Oosten', vat De Groen samen. 'Dat is allemaal een direct gevolg van de manier waarop de landen in het oosten van Europa meegeslept worden. Veel waarvoor vroeger daarginds de staat zorgde, is gepri-vatiseerd. De landen zuchten nu onder hoge werkloosheid. Er was niets om dat te voorkomen, zoals

de van belastinggeld. En omdat steun niet goed terecht komt, betaalt het zich terug in een dubbele migratie. Dubbel in de zin van zowel beta-yuppen als seizoensarbeiders. Die groep kennismigranten zorgt voor een kwalitatieve leegloop van het eigen land, de seizoensarbeiders die heen-en-weren zijn eigenlijk slechts welkom als we ze hier onder de norm kunnen betalen. Maar ook dubbel in de zin van een dubbele moraal.' Deze maand is Els de Groens nieuwste boek verschenen: *Wel-doeners*, met op de omslag als ondertitel *of de liefdadigheidsmaffia*. Oxfam Novib zal haar er opnieuw niet dankbaar voor zijn. De Groen borduurt in het boek voort op misstanden die ze enkele jaren geleden aan de kaak stelde rond de steun aan Roma-projecten in Bulgarije. Ook nu nog is de organisatie Cega betrokken bij de coördinatie van projecten voor Roma, terwijl het merendeel van de Roma-organisaties niets van de organisatie van Mariana Milosjeva moet hebben.

Els de Groen's Duits/Franse fractiegenoot en co-voorzitter van de Groenen in het Europees Parlement, Daniel Marc Cohn-Bendit, noemt de meeste Europese en Amerikaanse initiatieven om verbetering te brengen in de situatie van de Roma neutraal 'goed maar niet goed genoeg'. 'Ik denk dat Roma-kwesties zeer spoedig bij de belangrijkste onderwerpen op de Europese politieke agenda zullen komen te staan. Roma vormen een ernstige mensenrechtenkwestie, hebben te maken met het proces van uitbreiding van de Europese Unie, en het niveau van sociale politiek in de meeste landen laat te wensen over', schrijft hij in een

dels Olaf, de Europese anti-fraude waakhond, nam Milosjeva's uit Chili afkomstige collega Isabel Uribe onder de loep, maar zag er niet direct een zaak in. Uribe staat er in Bulgarije onder Roma-vertegenwoordigers om bekend dat ze op creatieve wijze imitatie-NGO's opricht die de 'echte' NGO's beconcurreren. Els de Groen: 'Je kunt bij haar Churchill aanhalen: nooit hebben zo weinigen zo veel te danken aan velen.'

Waar de politica De Groen tegen muren begint te lopen, ontwaakt weer de schrijfster, of is het de journalist? 'Ik heb lang geworsteld met de vorm waarin ik over de Roma in Bulgarije zou kunnen schrijven. Maar de onderste steen boven halen op de geijkte journalistieke manier, dus in de vorm van non-fictie, zou betekenen dat ik veel van mijn bronnen zou moeten prijsgeven. Dat betekent dat die er een hoge prijs voor moeten betalen. Daarom is het verhaal uiteindelijk toch semi-fictie geworden.'

Wat heet semi-fictie. Slechts wie De Groen's verantwoording voorin het boek overslaat, leest argeloos een roman over de vervreemding tussen Eva Middelkoop en haar man Frank Noteboom, die voor Novib de Balkan bereist. Eva reist hem na, en raakt behept met de passie voor de Roma die haar man lang geleden is kwijtgeraakt. Alle andere lezers zijn gewaarschuwd: Mila Michailova in het boek is Cega-coördinator Mariana Milosjeva, Cega gewoon Cega, Novib gewoon Novib... En natuurlijk zijn de Roma de Roma: zigeuners, die in verschillende landen van de Europese Unie - en zeker de kandidaat-lidstaten Bulgarije en Roemenië - vaak de grootste minderhe-

Els de Groen: 'Anderen hebben het over het pluche waar je op zou zitten, maar in werkelijkheid werk je vreselijk hard. Maar het is het waard.'

Foto RIKKERT HARINK

den vormen, maar er een bestaan leiden als tweederangs burgers. De groep is sinds jaar en dag 'goed' voor allerlei ontwikkelingsprojecten. Dat zowel Europees als Amerikaans geld daarbij maar zeer ten dele ten goede komt aan de doelgroep, wordt eerder aan de omvang van de problematiek geweten, dan aan de zuigkracht van de NGO's die van de Roma-achterstandssituatie bestaan.

Vormen Roma één van de redenen voor de Nederlandse schrijfster om een Europese politica te worden, ze blijken tot in de Europese politieke arena inmiddels ook het mikpunt van onder meer Bulgaarse nationalistische partijen die hen in Bulgarije bestrijden. Onder de politieke waarnemers in het Europees Parlement van de kandidaat-lidstaten Roemenië en Bulgarije bevinden zich ook aanhangers van România

Mare (Groot-Roemenië) en Ataka (Aanval). De Groen heeft zelf vooral aanvaringen gehad met laatstgenoemde Bulgaarse partij, die de holocaust ontkent en Roma, joden en Turken van alle ellende in het land de schuld geeft. 'Ataka is plotseling de vierde partij van Bulga-

'Ons besef van vrijheid is volstrekt weggeëbd. Wij denken dat het hetzelfde is als alles mogen roepen. Ondertussen lijden we aan zo'n vervlakking...'

rije geworden, en heeft vanuit die status ook waarnemers bij het Europese Parlement. Onlangs hebben krachten vanuit Ataka twee Roma-Europarlementariërs, beiden uit Hongarije, verschrikkelijk beledigd. Parlementsvoorzitter Borrell heeft daarop gereageerd, en het Bulgaarse parlement heeft afstand genomen van de uitlatingen. Maar zoiets is slechts een rimpeling in de vijver. Europa als democratie lijkt niet te beseffen wat voor volk je met die nieuwe lidstaten politiek gezien tegelijk in huis krijgt. Het gevaarlijke is dat ook dergelijke clubs elkaar steunen. Je hebt het Franse Front National, de Italiaanse Lega Nord, de Oostenrijkse ÖFP, Vlaams Belang en vergelijkbare groeperingen in Polen. Als die gaan samenwerken, hebben ze in het Europees Parlement minstens negentien parlementsleden uit vijf

lidstaten. Met gemak! Dat betekent meer spreektijd, een factor van betekenis.'

Els de Groen beseft dat haar vijf jaar als lid van de fractie van Europa Transparant 'samen' met Paul van Buitenen, zeer waarschijnlijk geen verlenging krijgen. 'Deze vijf jaar zijn een diepte-investering. Anderen hebben het over het pluche waar je op zou zitten, maar in werkelijkheid werk je vreselijk hard. Maar het is het waard. Ik houd naast al het andere werk óók nog een dagboek bij, want ik wil me blijven verbazen. Je beseft waarvoor je het doet.'

Ze verzucht dat ze zich steeds minder thuisvoelt in verhardend en verrechtsend Nederland. 'Ons besef van vrijheid is volstrekt weggeëbd. Wij denken dat vrijheid hetzelfde is als zomaar alles mogen roepen. Ondertussen lijden we zelf

aan zo'n vervlakking... Vrijheid moet elke dag bevochten worden! En wat dat West- en Oost-denken betreft: wij hadden ook door Stalin onder de voet gelopen kunnen worden. Mensen die afgeven op Europa, of op buitenlanders - je kunt er zo weinig mee. Populisten zijn zo moeilijk te weerspreken. En als medefinancieringsorganisaties geld aan boeven weggeven, vergroot je alleen de apathie en de *braindrain* - het wegtrekken van jonge mensen. We moeten ons best doen om te voorkomen dat in het oosten van Europa een verloren generatie ontstaat. Door schooluitval krijg je straatkinderen die naar de bliksem gaan. Als die met een jaar of veertien geronseld worden voor jeugdbendes, dan gaat het verkeerd. Vind je het gek dat je dan vanuit Roemenië of Bulgarije boeven over je heenkrijgt?'